

TOLBERT – PROTESTANTSE KERK NEDERLAND

Tolbert ontstond in de 10e eeuw als vestiging van kolonisten op de zandrug tussen Marum en Oostwold die gelegen was in een veenmoeras. Oorspronkelijk werd het 'Fredewolda' (Vredewold) genoemd, maar later werd het opgedeeld in drie buurten: de 'oude buurt' (Tolbert), de 'nieuwe buurt' (Niebert), en de 'kleine buurt' (Lettelbert).

De kerk van Tolbert ligt op een ruim, verhoogd kerkhof. Pastoorszegels uit 1547-'62 kunnen wijzen op Petrus als patroonheilige.

Het oudste deel is het bakstenen koor van rond 1200. Het onderstuk van de toren is enkele decennia later gebouwd. Het schip is daarna tussen de toren en het koor geplaatst. Het heeft een hoger dak dan het koor. Zo kreeg de kerk zijn huidige vorm. Tegen de koormuur is een steunbeer geplaatst om verzakking tegen te gaan. Het schip is door middel van een relatief smalle, spitse triomfboog verbonden met het inspringende, recht gesloten koor. In de triomfboog werd in de 19e eeuw een schot geplaatst; het koor diende namelijk van 1816-'62 als school. In dezelfde tijd is ook de eenvoudige ingang in de koorgevel aangebracht. De koorsluiting heeft in de geveltop drie gewitte klimmende rondboognissen, daaronder zijn de vormen zichtbaar van twee dichtgezette, rondboogramen.

De zuid- en de noordmuur van het schip hebben dichtgezette rondboogportalen en lage vensters ter weerszijden van de triomfboog. Verder zijn in deze muren twee rondboogvensters aangebracht. Hier hebben eerst spitsboogvensters gezeten. De portaalbogen worden oversneden door de later ingebroken grote vensters. In de noord- en zuidmuur van het koor zitten dichtgemetselde (priester)ingangen. De op veldkeien gefundeerde zadeldaktoeren is omstreeks 1600 in kleiner formaat baksteen verhoogd en voorzien van wit gepleisterde galmgaten. De toren is herhaaldelijk hersteld met baksteen in diverse formaten; het westportaal is sterk gewijzigd. De hoogte van de toren is ongeveer 30 meter, de muren zijn bij de voet van de toren ongeveer 1.50 meter dik. De zuidwesthoek is behoorlijk beschadigd omdat de Duitsers in W.O.II de klok eruit gesloopt hebben. De (teruggevonden) luidklok is in 1660 gegoten door Jurjen Balthasar en draagt de wapens van Carel van Inhuisen- en Kniphuisen, heer tot Nienorth, Vredewolt en Uplewardt en van Ivo Auwema op Auwemahuis.

De oude zoldering van het schip is weggewerkt onder een schrootjesplafond uit het begin van de 20e eeuw, met een grote stervormige figuur in een omlijsting. Het koor heeft een balkenzoldering. Muraalbogen in de schipmuren zouden wijzen op een overwelling in twee traveeën. Tot de restauratie van 1983-'93 was dit de gangbare veronderstelling: toen het stucwerk van de muren werd gehaald bleken deze uit schoon metselwerk te bestaan. Geen enkel teken dat gewelven waren weggebroken. Wel staat vast, dat het koor een stenen gewelf heeft gehad.

Vóór de restauratie stond de uit de 17e eeuw daterende preekstoel midden voor de triomfboog; thans staat hij aan de zuidzijde van de triomfboog in een oude middeleeuwse nis, waarvan de functie niet meer duidelijk is. De herenbanken dateren vermoedelijk uit de 17e eeuw; ze behoorden toe aan de bewoners van Auwemahuis en Harkema. Het Auwemahuis is tussen 1756-'62 gesloopt, Harkema was al verdwenen. De vloeren van schip en koor zijn met gele en rode klinkers belegd, daartussen liggen zandstenen sarcofaagdeksels en zand en hardstenen zerken, de oudste uit 1576, de jongste uit 1812.

Tegen de westwand van het schip is de orgeltribune gebouwd, gedragen door in imitatiemarmer geschilderde houten Toscaanse zuilen. Het balustradeorgel is in 1867 geplaatst door Petrus van Oeckelen. De vleugelstukken zijn versierd met acanthusmotieven; de zijtorens dragen sierstukken van blaas- en strijkinstrumenten. Het orgel verkeert nog in originele staat. Het is in 2001 gerestaureerd.